

ILG'OR PEDAGOG

ILMIY JURNALI

INNOVATIVE WORLD
Ilmiy tadqiqotlar markazi

2025

Google Scholar

Andijan, Uzbekistan

+998335668868

<https://innoworld.net>

ILG'OR PEDAGOG

RESPUBLIKA ILMIY JURNALI
TO'PLAMI

2- JILD, 2 - SON
2025

www.innoworld.net

O'ZBEKISTON-2025

SALBIY YOKI IJOBIY SUBYEKTIV BAHO IFODALOVCHI LEKSIK, FONETIK, MORFOLOGIK BIRLIKLARNING LINGVISTIK TAHLILI

XUSANOVA NILUFAR SAYDULLOYEVNA

Farg'ona davlat universiteti mustaqil izlanuvchisi

husanovanilufar9@gmail.com +998904073070

ORCID ID 0009-0006-0444-4014

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'zbek va ingliz tilida salbiy yoki ijobiy subyektiv baho bildiruvchi leksik, fonetik va morfologik birliklar lingvistik jihatdan tahlil etilgan. Salbiy va ijobiy emotsional munosabatni ifodalovchi til vositalarining struktur-semantik va uslubiy xususiyatlari o'rganilgan. O'zbek va ingliz tili materiallari asosida bahoviylikning lingvopragmatik funksiyasi aniqlangan. Tadqiqotning maqsadi til birliklari orqali shaxsiy-emotsional munosabat ifodasini ilmiy asosda aniqlash va bahoviy semantikaning uslubiy-matn hosil qilishdagi o'rnini belgilashdan iborat. Tadqiqotning predmeti sifatida subyektiv baho bildiruvchi sifatlovchilar, bahoviy-emotsional affikslar, ustsegment birliklarning qo'llanish xususiyatlari o'rganildi. Qiyosiy-tipologik metodi, tavsiflash metodi, system tahlil metodlar asosida olib borilgan izlanishlar natijasida ushbu birliklar emotsional ta'sirga ega bo'lib, subyektning shaxsiy munosabatini ifodalashda lingvopragmatik vosita sifatida xizmat qilishi aniqlandi. Tadqiqot xulosalariga ko'ra, bahoviy birliklar nafaqat emotsional-ekspressiv qatlamni shakllantiradi, balki kommunikativ samaradorlikni ham oshiradi.

Аннотация: В данной статье представлен лингвистический анализ лексических, фонетических и морфологических единиц, выражающих положительную или отрицательную субъективную эмоциональную оценку в узбекском и английском языках. Рассматриваются структурно-семантические и стилистические особенности данных единиц. Цель исследования выявить языковые средства выражения субъективно-эмоционального отношения и определить их стилистическое и прагматическое значение. В качестве предмета исследования рассматриваются оценочные прилагательные, аффиксы, звуковые средства и просодические элементы. Результаты, полученные с применением описательного, сравнительного методов, подтверждают, что такие единицы эффективно выполняют функцию выражения личной позиции говорящего и усиливают коммуникативную выразительность речи.

Abstract: This article analyzes lexical, phonetic and morphological units that express subjective evaluation. This article presents a linguistic analysis of lexical, phonetic and morphological units used to express positive and negative subjective evaluation in Uzbek and English. This structural-semantic and stylistic features of linguistic means used to convey positive and negative emotional attitudes are explored. The study is based on data from the Uzbek and English languages. The purpose of the research is to identify the linguistic means of expressing emotional-subjective attitudes and to determine the stylistic and communicative significance of evaluative semantics. The study examines qualitative adjectives, evaluative affixes, sound elements and prosodic features such as intonation and stress. Using descriptive, comparative and interpretative methods, it is concluded that these elements serve as powerful linguistic tools for conveying a speaker's personal attitude and enhancing the expressiveness and communicative impact of speech.

Kalit so'zlar: subyektiv baho, leksik birlik, fonetik vosita, morfologik qo'shimcha, emotsional baho, bahoviy birlik.

Ключевые слова: оценочное отношение, лексическая единица, семантика, стилистика, субъективность.

Key words: evaluative attitudes, lexical units, phonetic and morphological units, positive and negative.

KIRISH

Baho – subyektning atrof-muhitga ijobiy yoki salbiy munosabatini ifoda etuvchi hamda obyektiv va subyektiv omillar yig'indisi bilan tavsiflangan fikr hisoblanadi, modomiki, bunda baho asosiy kommunikativ mazmun sifatida ishtirok etadi. So'zlovchining shaxsiy munosabati, emotsional holati va bahosini til orqali ifodalashning lingvistik asoslarini o'rganadi. Har bir til o'zining bahoviy resurslariga ega bo'lib, ularni vositali yoki bevosita tarzda qo'llash orqali kommunikativ maqsadlarga erishiladi. Tilshunoslikda subyektiv baho ifodasi tilning emotsional-ekspressiv qatlami bilan bevosita bog'liq bo'lib, so'zlovchining muayyan voqelik yoki shaxsga bo'lgan munosabatini ochib beruvchi muhim pragmatik birlik hisoblanadi. Bunday baho ifodasi tildagi turli darajadagi birliklar – leksik, fonetik va morfologik vositalar orqali amalga oshadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Baho munosabatining og'zaki va yozma nutqda ifodalanishi yuzasidan olib borilgan tadqiqotlar jahon va rus tilshunosligida V.I.Dodonov, E.M.Volf, N.D.Arutyunova, S.Bullon, T.A.Znamenskaya, I.V.Arnold, S.F.Barisheva, Z.A.Alimbaeva, G.V.Vekshin, S.M.Gayduchik, O.P.Kryukova, A.A.Ivin va boshqa tadqiqotchilar tomonidan monografik tarzda maxsus o'rganilgan. Nutqda baholash jarayonini o'rganish fonostilistika, fonosemantika, fonopragmatika kabi tilshunoslikning yangi sohalari bilan uzviy bog'liqdir. Bu yo'nalishda dunyo va rus tilshunosligida A.X.Kurat, M.M.Magnus, A.R.Juravlev,

I.Y.Galoshkina, S.V.Voronin, D.L.Lensa, Ye.V.Soloveva, o'zbek tilshunosligida Z.Kabilova, O.Tursunova, A.Haydarov, M.Norova, M.Gaziyeva singari olimlar xizmati bilan yuqorida sanab o'tilgan yo'nalishlar jadal rivojlanib bormoqda.

Shuningdek, o'zbek tilshunosligida fonetik vositalarning stilistik xususiyatlariga bag'ishlangan E. Qilichev, R.Qung'urov, G'.Qambarov, Y.Tojiyev, A.Abdualazizov, S.Karimov, M.Yo'ldashev, G.Yaxshiyeva, A.Abdullayev, K.Saparova, Z.Isaqova, A.Ixtiyorov kabi olimlarning tadqiqotlarida o'zbek tilida subyektiv baho munosabatlarning ifodalanishi, baho ifodalanishining fonostilistik, badiiy-estetik masalalariga alohida e'tibor qaratilgan.

NATIJA VA MUHOKAMA

Baho munosabatining til sathlarida ifodalanishi har bir darajada o'ziga xos lingvistik vositalar bilan amalga oshadi. Bu vositalarning ilmiy-nazariy jihatdan o'rganilishi subyektivlik va baholovchanlik kategoriyasining murakkab, ko'p qatlamli tabiati mavjudligini ko'rsatadi va bu holat har ikki tilda ham boy ifoda imkoniyatlariga ega. Til sathlari orqali bahoni o'rganish esa, subyektivlikni aniqlashda mukammal tizimli yondashuvni ta'minlaydi.

Ijobiy yoki salbiy munosabat turli xil grammatik (morfologik), ayrim so'zlar (leksik), konstruksiyalar (sintaktik), forma va so'zning qo'shilishi (leksik-morfologik), intonatsiya (fonetik) yordamida ifodalanadi.

Leksik sath – subyektiv bahoni ifodalashda eng to'g'ridan-to'g'ri va aniq vosita bo'lib, bunday vositalar o'zida baholovchi sifatlar, emotsional-ekspressiv birliklar, stilistik vositalar va frazeologik ifodalarni jamlaydi. O'zbek va ingliz tilida ham leksik sathda munosabat bildirishda ravishlar, kuchaytiruvchi sifatlar, kuchaytiruvchi frazeologik birliklar, sifat va fe'llarning sinonimik qatori hamda alohida so'zlar yordamida ifodalanadi. Subyektiv munosabatning leksik yo'l bilan ifodalanishida so'zlarning metamorfik ishlatilishi, metonimiya, sinekdoxa, litota hamda o'z leksik ma'no e'tibori bilan kichiklikni, noziklikni bildiruvchi so'zlar alohida kasb etadi.

Baholovchi sifatlar *yaxshi, go'zal, jinkanch, xunuk, aqlli, kaltafahm* so'zlar yordamida bevosita aks ettiradi. Ingliz tilida esa *jolly (quvnoq), pretty (yoqimli, chiroyli), dead, bad (yomon)* kabi leksemalardan ham foydalanish mumkin, ular ko'p hollarda *very (juda, o'ta)* so'zi o'rnida qo'llaniladi. Masalan: *I'll do everything whatever I jolly well want to (Men o'zim judayam xohlagan hamma narsani qilaman)*. Harakat va holatda esa sinonimiya usulidan foydalanib amalga oshiriladi.

Morfologik sathda shaxsiy munosabat ifodalashovchi lingvistik vositalar yordamida nutq egasining subyektiv bahosi, emotsional holati va muayyan voqea-hodisaga nisbatan individual munosabati grammatik shakllar orqali ifodalanadi. Ikki tilda ham morfemalarlar orqali baho munosabati yuzaga keladi. Ingliz tilida *bas-, mis, dis-, un-* qo'shimchalari salbiy baho bildirgan so'zlar yasaydi: *bastard, misfortune, disbelief, uncheerful*. -ie, -y qo'shimchalari esa kichraytirish-erkalash ma'nosini bildirgan otlarni yasab

ijobiy baho hosil qiladi: *doggie, kitty*. O'zbek tilida *-be, bad-* qo'shimchalari salbiy bo'yoqdorlikni hosil qiladi: *bebosh, badfe'l; ba-, xush-* so'z yasovchi qo'shimchalari esa ijobiy baho munosabatini hosil qiladi: *bahavo, xushfe'l*. Ingliz tilida sifat, ot, fe'l so'z turkumlariga oid so'zlarda subyektiv baho munosabatni ifodalashda quydagi prefikslar ancha faol hisoblanadi: *super - , hyper-, out-, over-, ultra-, extra-, multi-, up-, upper-, mega-, sub-, micro-, mini-, un-, in-, ir-, dis-* va hokazo.

Subyektiv bahoning fonetik yo'l bilan ifodalanishida nutq tovushlari, ularning artikulyatsion va akustik xususiyatlari intonatsiya, urg'u, tembr, pauza, ovoz balandligi va tovushlarning cho'zilishi kabi prosodik vositalar muhim rol o'ynaydi, chunki ular nutq egasining hissiy holati va baholovchi munosabatini tinglovchiga ta'sirchan tarzda yetkazish imkonini beradi. Fonetik yo'l bilan ifodalanishida ko'proq intonatsiya, juft so'zlar (otlar) komponentida ayrim fonetik o'zgartirish bilan aks etadi. Ma'lumki, fonetik sath birliklari so'zlovchiga nutq vaziyatiga qarab fonetik vositalardan ijobiy yoki salbiy baholashda foydalaniladi. Shunga qaramasdan, tadqiqotimiz natijalariga tayanib aytishimiz mumkinki, har ikki til vakillari ham salbiy baholash jarayonida unli tovushlarga ko'proq, undosh tovushlarga qisman murojaat qilishadi va voqelikka o'z munosabatlarini bildirishadi.

XULOSA

O'rganilgan tahlillar asosida xulosa qilish mumkinki, til tizimidagi leksik, fonetik va morfologik birliklar shaxsiy-emotsional munosabatni ifodalashda muhim kommunikativ va stilistik yuklamaga ega. Ushbu birliklar til vositalari orqali subyektning voqelik, shaxs yoki hodisalarga bo'lgan ijobiy yoki salbiy munosabatini ifodalashda muhim rol o'ynaydi. Ayniqsa, subyektiv bahoni anglatuvchi birliklarning semantik va pragmatik qiymati matnning emotsional qatlamini boyitadi, uning uslubiy yaxlitligini ta'minlaydi. Shuningdek, tilda mavjud bo'lgan affikslar, ohang va urg'u kabi vositalar bahoviylikning lingvopragmatik darajada ifodalanishiga xizmat qiladi. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, subyektiv baho bildiruvchi birliklar nafaqat nutq egasining ichki munosabati yoritadi, balki tinglovchiga kuchli ta'sirchanlik, samimiyat yetkazadi. Bu esa ularning kommunikativ imkoniyatlarini kengaytiradi va tildagi stilistik rang-baranglikni ta'minlaydi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

- 1.Додонов В.И. Эмоция как ценность. – Москва: Политиздат, 1978.
- 2.Ибрагимова Э. Ўзбек тилида ирония ва ироник мазмун ифодалашнинг усул ҳамда воситалари. Филол. фан. номз. автореф. – Тошкент. 2002.
- 3.Исакова З. Инглиз ва ўзбек тилларида баҳо муносабатининг ифодаланиши: Филол. фан. ном. ...дисс. автореф. – Наманган. 2022.
- 4.Қунғуров Р., Субъектив баҳо формаларининг семантик ва стилистик хусусиятлари. – Тошкент: Фан, 1980.

5. Қунғуров Р. Ўзбек тилида тасвирий сўзлар. – Тошкент. 1966.
6. Dusmatov X., Mahmudova Z. Uslubshunoslik asoslari., Farg'ona: Classik, 2021.
7. Leech G.N. Principles of Pragmatics. – London, NY; Logman, 1983.
8. Ixtiyorov A. Turli tizimli tillarda subyektiv munosabat semantikasi va uning lingvokulturologik xususiyatlari (ingliz va o'zbek tillari misolida): Filol. fan. nom...diss. avtoref. – Namangan. 2024.

MUNDARIJA | TABLE OF CONTENTS | СОДЕРЖАНИЕ

1.	THE IMPACT OF FORMATIVE ASSESSMENT ON LEARNING MOTIVATION Mo'minova Muxayyo Usmanovna	3
2.	TALABALARDA ILMIY TADQIQOT FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHGA DOIR NAZARIY QARASHLAR. Otayeva Salamat Sabirovna	9
3.	Соғлом турмуш тарзига асосланган педагогик методлар. Жисмоний фаоллик ва таълимнинг ўзаро таъсири Raximov Xasanboy Kamoliddin o'g'li	15
4.	SALBIY YOKI IJOBIY SUBYEKTIV BAHO IFODALOVCHI LEKSIK, FONETIK, MORFOLOGIK BIRLIKLARNING LINGVISTIK TAHLILI XUSANOVA NILUFAR SAYDULLOYEVNA	24
5.	SUBYEKTIV BAHONING LEKSIK SATHDA IFODALANISHI Xusanova Nilufar Saydulloyevna	29
6.	Структурно - содержательные компоненты аргументативной компетенции учащихся 8-9 классов в устной речи Бурибаева Азиза Исматиллаевна	32
7.	GENDER MARKERLARINING TIL TIZIMIDA NAMOYON BO'LISHI: SEMANTIK VA PRAGMATIK TAHLIL Komilova Nilufar Abdilkadimovna	36
8.	Pronunciation Challenges Faced by Uzbek Learners of English Sayfullayeva Mohinabonu Ulug'bekovna	41
9.	Raqamli hikoyalash texnologiyasi asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarining tanqidiy fikrlash kompetensiyasini rivojlantirish Navoiy Davlat Universiteti	46
10.	Ingliz tili fanini boshlang'ich sinf o'quvchilariga o'qitishda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish metodikasi Xudoyberdiyeva Fazilat Mansur qizi	53
11.	The Use of Innovative Technologies in Organizing the Educational Process Xudoyberdiyeva Fazilat Mansur qizi	56